

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Інститут психології та педагогіки
Кафедра вікової та педагогічної психології
Кафедра загальної психології та психодіагностики**

Студентський науковий альманах

(Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих науковців "Гендерні аспекти розвитку самосвідомості в онтогенезі"
Рівне, 15-16 квітня 2010 р.)

Рівне, 2010

Студентський науковий альманах. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих науковців "Гендерні аспекти розвитку самосвідомості в онтогенезі". Рівне, 15-16 квітня 2010 р. – Рівне: РДГУ, 2010. – 198 с.

Редакційна колегія:

Павелків Р.В. - доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, директор Інституту психології і педагогіки РДГУ, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Інституту психології та педагогіки РДГУ, Заслужений працівник освіти України – співголова;

Воробйов А.М. – кандидат педагогічних наук, професор, перший проректор РДГУ, завідувач кафедри загальної психології та психодіагностики Інституту психології та педагогіки РДГУ, Заслужений працівник освіти України - співголова

Безлюдна В.І. - професор кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Корчакова Н.В. – доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Созонюк О.С. – доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Яцюк Н.О. – доцент кафедри вікової та педагогічної психології РДГУ;

Матеріали обговорені та рекомендовані до друку на засіданні науково-методичної ради психолого-природничого факультету РДГУ. Протокол № _____ від _____ 2010 р.

психологічного захисту, які визначаються індивідуальними характеристиками особи. Впливаючи на індивідуальні особливості людини, можна цілеспрямовано тренувати і посилювати механізми психологічного захисту. Особливістю психологічного захисту є його неусвідомлюваність. Часто проявами психологічного захисту є самовиправдовування, забування, самонагорода, само вибачення тощо.

Література

1. *Феноменологія морального розвитку особистості.* / За ред. Р.В.Павелківа, Н.В. Корчакової. – Рівне, 2009. – 368с.
2. *Психологічна енциклопедія.* // Упор. О.М. Степанов. – Київ, 2006.

УДК 159.923.2

РОЗВИТОК МОРАЛЬНОЇ САМОРЕГУЛЯЦІЇ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Кравчук Яна, студентка 4 курсу

*Керівник: кандидат педагогічних наук, професор Безлюдна В.І.
Рівненський державний гуманітарний університет*

Важливим аспектом аналізу розвитку самосвідомості є вивчення особливостей саморегуляції в дошкільному та молодшому шкільному віці. Епоха дитинства - це важливий етап розвитку моральної саморегуляції. Показником є поява цілісної системи моральної саморегуляції. Моральна поведінка дитини інтегрується завдяки ієрархічній будові системи її регуляції та формуванню достатньо розвиненого Я-образу. Питання розвитку саморегуляції у зарубіжній психології висвітлені у роботах Е.Еріксона, К.Ізарда, Г.Крайга, З. Фрейда. Завдяки праці вітчизняних науковців встановлено якісні зміни розвитку саморегуляції в епоху дитинства, які відбуваються завдяки ускладненню Я-образу (Т.В.Єрмолова, М.І.Лисіна, Н.І.Непомняща, Т.І.Фещенко і С.Г.Якобсон). Саме завдяки розвитку Я-образу в цьому віці формуються “базові основи особистості” – узагальнені, стійкі, специфічні для даної особистості психологічні механізми, які проявляються в структурі діяльності, особистісних ставленнях, формах пізнання дійсності [2].

У молодшому шкільному віці вперше з'являється середовище, в якому значну роль відіграє моральна саморегуляція – спілкування з ровесниками як відносно автономна сфера життя дитини. Ускладнення соціального середовища та зростання вимог до поведінки дитини вимагають розвитку внутрішнього плану дій та волі як засобів

управління поведінкою. Управління власною поведінкою вимагає формування розвиненого Я-образу як образу об'єкту управління. Засобом розвитку Я-образу є особистісна рефлексія, яка також стає головним механізмом формування смислових утворень в психіці дитини, в першу чергу морально значущих. Е.Еріксон вважав, що на латентній стадії (6-12 років) зростає соціальна компетентність дитини і формується почуття власної компетентності та працелюбність. В аспекті розвитку моральної саморегуляції описані вікові зміни означають значне зростання здатності молодшого школяра до складних форм спілкування з соціальним оточенням на основі загальних моральних норм, зобов'язань та відповідальності [2].

У розвитку моральної саморегуляції молодшого школяра одним з важливих чинників є когнітивний розвиток. Перехід на стадію конкретних операцій за Ж.Піаже характеризується гнучкістю, зворотністю, багатомірністю мислення дитини, зменшенням егоцентричності, здатністю робити логічні висновки та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Від 8 до 10 років формується метапізнання як здатність дитини здійснювати поточний контроль за власними процесами мислення, пам'яті, цілями та діями. Завдяки змінам в когнітивній сфері соціальне пізнання стає якісно вищим: соціальні норми, звичні форми поведінки, Я-образ (особливо Я-ідеальне), смислові утворення набувають логічної зв'язності та певної узагальненості. Пов'язані з моральною саморегуляцією смислові утворення стають все більше позаситуативними, як в часі (наприклад, формується розуміння дружби як взаємних довгострокових зобов'язань), так і за змістом. Зменшення егоцентричності забезпечує розвиток здатності до соціальної перцепції як важливого елементу соціальної компетентності [1].

Особливе значення в розвитку саморегуляції має особистісна рефлексія, яку ґрунтовно дослідив у своїх працях І.Д.Бех. Рефлексія в широкому розумінні – це відображення себе, свого внутрішнього світу та власної поведінки в свідомості особистості, що об'єднує самопізнання, переживання та є елементом саморегуляції поведінки. В ході здійснення особистісної рефлексії змінюється психіка як її об'єкт, отже, рефлексія є механізмом розвитку суб'єкта [1].

Міжособистісні відмінності саморегуляції молодшого школяра виділялися дослідниками за різними критеріями (Л.Гофман, П.Ф.Лесгафт, В.С.Мухіна, Н.І.Непомняща, Н.М.Трунова). Узагальнення даних приводить до виділення їх головних типів – із сформованою моральною саморегуляцією на основі емпатії та

співпраці, залежного та з низьким рівнем моральної саморегуляції. Всі типи формуються не пізніше 7 років і мають стійку тенденцію до збереження у старших вікових періодах [2].

Отже, однією з важливих проблем психологічної науки є питання розвитку саморегуляції в дитячому. Як свідчать дослідження ієрархічно організований механізм моральної саморегуляції починає функціонувати з кінця дошкільного віку. У цей час визначальні особливості саморегуляції, які реалізуються в поведінці, закріплюються в Я-образі. На їх основі завдяки особистісній рефлексії формуються позаситуативні смислові утворення – соціальні схеми дій які вкорінюються у свідомості дитини, стають все більш узагальненими та інтегруються спочатку в переконання та цінності, а потім у світогляд [2].

Література

1. Степанов.О.Н. Психологічна енциклопедія. – К., 2006.
2. Дуткевич.Т.В. Дошкільна психологія. – К., 2007.

УДК 159.922.73

САМООЦІНКА ТА РІВЕНЬ ДОМАГАНЬ ЯК СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Кулаков Руслан, викладач

Рівненський державний гуманітарний університет

Реформування та гуманізація системи освіти орієнтовані на всебічний розвиток особистості учнів, прояву ними творчості, ініціативи, самостійності, зокрема при виборі майбутньої професії. У цьому контексті варто досліджувати обдарованість старшокласників, їхні інтереси, схильності, рівень домагань, особливості самооцінки які за певних умов можуть перетворитися на дієві мотиви та детермінанти професійного самовизначення.

Виникнення професійного самовизначення охоплює старший шкільний вік, саме на цьому етапі виникають і формуються професійні наміри і первинне орієнтування в різних сферах праці. Загалом вибір професії є психологічним центром соціальної ситуації розвитку старших школярів, створюючи в них своєрідну внутрішню позицію. Тому для успішного проведення профорієнтаційної роботи, важливо знати, враховувати особистісні особливості, рівень домагань та особливості самооцінки кожного старшокласника.

У психологічній літературі існують різноманітні підходи до визначення психологічних факторів ухвалення рішення про вибір

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА.....3

Розділ 1. ФЕНОМЕНОЛОГІЯ САМОСВІДОМОСТІ

Багай Б., Павелків Р.В. Теоретичні аспекти становлення Я-концепції у молодшому шкільному віці.....4

Антонець О. Самосвідомість і її структура.....7

Бенедюк О. Шляхи самопізнання особистості.....10

Габрієль К. Образ фізичного «Я» як детермінанта індивідуального стилю поведінки в соціальних контактах.....13

Захарчук М. Генезис самосвідомості дитини.....15

Корольчук І. Розвиток уявлень про саморегуляцію.....16

Кравчук Я. Розвиток моральної саморегуляції у молодшому шкільному віці.....19

Кулаков Р. Самооцінка та рівень домагань як складові професійного самовизначення старшокласників.....21

Левшунова К. Дослідження саморегуляції.....25

Майстренко Є. Детермінація Я-концепції дитини.....28

Манзик О. Вимірювання самооцінки особистості.....30

Мариніч О. Особливості розвитку самооцінки у дошкільному віці.....32

Мартинюк Т. Психологічний аналіз розвитку самосвідомості особистості молодшого школяра.....35

Марчук В. Особистісна рефлексія як засіб активізації пізнавальної активності підлітків.....39

Онищук О. Загальна характеристика самопізнання як процесу.....42

Орел В. Цілі й мотиви самопізнання.....44

Осипчук О. Сфери і області самопізнання.....46

Пархомей К., Корчакова Н.В. Поняття Я-концепції.....48

Прит Т., Безлюдна В.І. Способи і засоби самопізнання.....50

Ревко Н. Розвиток самопізнання у дитячому віці.....53

Смоляк А. Феномен відношення людини до себе.....55

Тимощук С. Дитячо-батьківські стосунки та їх вплив на ставлення дитини до себе.....58

Ходневич Н., Безлюдна В.І. Формування Я-концепції дитини на різних стадіях розвитку.....61

Хомич І. Передумови формування самооцінки молодших школярів...63

Шпинюк В. Розвиток Его-ідентичності в дитячому віці.....66

РОЗДІЛ 2. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ САМОСВІДОМОСТІ

Безлюдна В. Гендерні аспекти розвитку Я-фізичного на висхідному етапі онтогенезу.....	69
Беднарська І. Гендерна соціалізація особистості.....	71
Гірак І. Психологічний аналіз гендерних відмінностей адиктивної поведінки осіб юнацького віку.....	74
Забрідня О., Яцюк Н.О. Психологічний аналіз суб'єктивних чинників емоційного вигорання майбутніх педагогів (гендерні аспекти).....	81
Карнаух В. Гендерні аспекти формування адиктивної поведінки у підлітків.....	84
Корчакова Н. Усвідомлене батьківство як напрям психології самосвідомості.....	88
Князєва А. Особливості гендерного спілкування в дошкільному віці.....	91
Мартинюк В. Гендерні відмінності реагування на конфліктну ситуацію учнів старшого шкільного віку.....	93
Назарець Л. Динаміка розвитку пізнавальних інтересів підлітків з урахуванням гендерних відмінностей.....	96
Оксенчук О. Гендерні особливості уявлень студентів про відповідальне батьківство.....	100
Осьмак Л. Психологічні особливості тривожності жінок зрілого віку.....	103
Пінаєва М. Соціальна диференціація гендерної ролі.....	106
Руденко Н. Гендерні аспекти дослідження етнічної толерантності підлітків.....	109
Созонюк О. Вплив гендерних стереотипів на процес становлення особистості дівчат-підлітків.....	111
Тендюк І. Особливості статево-рольових уявлень в дошкільному віці.....	114
Тоюнда О. Вплив сімейних традицій на ставлення молоді до проблем гендерної рівності.....	118
Ямницький О. Особливості формування гендерних схем у процесі статево-рольової соціалізації дітей.....	121

Наукове видання

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ АЛЬМАНАХ
Серія ПСИХОЛОГІЯ

Випуск 4

Заснований у 2008 р.

Відповідальні за підготовку збірника до видання – проф. Павелків Р.В.,
проф. Безлюдна В.І.

Комп'ютерна верстка Юрчук О.С.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра вікової та
педагогічної психології (к. 325, тел. 63-44-92)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі Рівненського
державного гуманітарного університету 33028 м. Рівне, вул.
С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ АЛЬМАНАХ. Серія «Психологія». -
Випуск 4. - Рівне: РДГУ, 2010. — 197 с.

ISBN 966 — 7281 — 07 — 8.

Збірник містить статті з актуальних проблем психології самосвідомості. Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 159.922:316.612

ББК 74.20